

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**G7 GRUBU ÜLKELERİN BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: OPA VE SECA
YÖNTEMLERİ İLE BİR UYGULAMA***

Furkan Fahri ALTINTAŞ¹

Doç. Dr.

Jandarma Genel Komutanlığı

E-mail: furkanfahrialtintas@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-0161-5862

Öz

Basın özgürlüğünün sağlanmasıyla, bir ülkede ekonominin ve ekonomi ile ilişkili diğer boyutların gelişimi sağlanabilmektedir. Özellikle büyük ekonomilerin basın özgürlüğü performansı küresel ekonomiyi etkilediğinden dolayı büyük ekonomilerin basın özgürlüğü performanslarının analizi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda araştırmada, G7 grubu ülkelerin basın özgürlüğü performansları en son ve güncel olan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (World Press Freedom Index-WPFI) OPA ve SECA çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri ile ölçülmüştür. Bulgulara göre, ilk olarak her iki yönteme göre basın özgürlüğü kriterlerinin ağırlık katsayıları ölçülmüş ve en önemli basın özgürlüğü kriterinin OPA yöntemine göre ‘yasal bağlam’, SECA yöntemine göre ise ‘güvenlik bağlamı’ olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu bulgulara göre, G7 grubu ülkelerinin küresel ekonomiye olan katkılarını artırmaları için ‘yasal bağlam’ ve ‘güvenlik bağlamı’ kriterlerinin gelişimini sağlayacak stratejiler ve faaliyetler yapması gerektiği sonucuna erişilmiştir. İkinci olarak ülkelerin basın özgürlüğü performansları OPA yöntemine göre Japonya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada, SECA yöntemine göre ise Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, ABD ve Japonya olarak sıralanmıştır. Üçüncü olarak

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** furkanfahrialtintas@yahoo.com

Atıf (APA): Altıntaş, F. F., (2024), G7 Grubu Ülkelerin Basın Özgürlüğü Performanslarının Değerlendirilmesi: OPA ve SECA Yöntemleri ile Bir Uygulama, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 16 (1): 1-40., <https://doi.org/10.55827/ebd.1375680>.

yöntem açısından tespit edilen nicel bulgulara istinaden yöntemler ayırım uzaklığı ve korelasyon analizleri ile değerlendirilmiştir. Buna göre, OPA ve SECA yöntemlerinin birbirlerinden çok farklı teknikler olduğu ve ülkelerin WPFI kapsamında basın özgürlüğü performanslarının OPA yöntemine kıyasla SECA yöntemi ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Basın Özgürlüğü, OPA, SECA*

Alan Tanımı: *Çok Kriterli Karar Verme (Nicel Karar Yöntemleri)*

EVALUATION OF THE PRESS FREEDOM PERFORMANCE OF G7 COUNTRIES: AN APPLICATION OF THE OPA AND SECA METHODS

Abstract

Freedom of the press can promote the development of a country's economy and other dimensions related to the economy. Since the freedom of the press performance of large economies affects the global economy, it is important to analyze the freedom of the press performance of large economies. In this context, the research measured the press freedom performance of G7 group countries using the latest and most up-to-date World Press Freedom Index (WPFI) through the OPA and SECA multi-criteria decision-making (MCDM) methods. According to the findings, first, the weight coefficients of the freedom of the press criteria were measured according to both methods and the most important freedom of the press criterion was found to be "legislative context" according to the OPA method and "security context" according to the SECA method. Therefore, it is concluded that G7 countries need to develop strategies and activities to promote the development of the "legislative context" and "security context" criteria in order to increase their contribution to the global economy. Secondly, the freedom of the press performance of the countries was ranked as Japan, USA, Italy, France, UK, Germany and Canada according to the OPA method, and as Canada, Germany, UK, France, Italy, USA and Japan according to the SECA method. In the third step, the methods were evaluated by discrimination distance and correlation analysis based on the quantitative findings identified in terms of method. According to this, it has been concluded academically that the OPA and SECA methods are quite distinct techniques, and a comparison of countries' press freedom performance within the scope of WPFI can be explained by the SECA method rather than the OPA method.

Key Words: *Press Freedom, OPA, SECA*

JEL Codes: *D70, C02, O5*

1. GİRİŞ

Basın özgürlüğü, bir toplumun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için temel bir gerekliliktir. Çünkü basın özgürlüğüyle, devletlerin ve diğer güç sahiplerinin eylemleri denetlenebilmekte, kamuoyu bilgilendirilmekte ve kamuoyunun katılımı teşvik edilerek demokrasinin işleyişi ve ekonominin gelişmesi desteklenmektedir. Dolayısıyla bir ülkede basın özgürlüğünün olmaması veya kısıtlanması, bir toplumun sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesini engelleyebilmektedir. Basın özgürlüğünün olmadığı toplumlarda, devletler ve diğer güç sahipleri kontrolsüz bir şekilde hareket edebilir. Bu, halkın çıkarlarının göz ardı edilmesine ve demokrasi ile ekonominin işleyişinin bozulmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla dünya üzerinde pek çok ülke, basın özgürlüğünü dikkate alıp, basın özgürlüğünün gelişmesi için stratejiler sağlamaktadır. Söz konusu stratejilerin sağlanması için özellikle büyük ekonomilerin basın özgürlüğü faaliyetleri küresel ekonomiyi etkileyebileceğinden dolayı büyük ekonomilerin basın özgürlüğü performanslarının analizi büyük önem arz etmektedir. Bu maksatla araştırmada, dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan G7 ülkelerinin basın özgürlüğü performansları söz konusu ülkelerin en son ve güncel olan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (World Press Freedom Index-WPFI) bileşenlerine ait değerler üzerinden OPA ve SECA ÇKKV yöntemleriyle ölçülmüştür. Bu kapsamda, araştırmanın literatür kısmında basın özgürlüğü konusunda açıklamalar sağlanmıştır. Literatürün devamında araştırmanın konusu açısından basın özgürlüğü, yöntemi açısından ise OPA ve SECA yöntemleriyle ilgili olarak çalışmalar belirtilmiştir. Yöntem kısmında, araştırmanın veri seti ile analiz ve OPA ile SECA yöntemleri açıklanmıştır. Sonuç kısmında ise bulgular kısmında tespit edilen nicel değerlere istinaden çıkarımlar sağlanıp tartışılmıştır.

2. LİTERATÜR

Devlet gücünün kısıtlanmasının etkili bir aracı olarak düşünülen kuvvetler ayrılığının, günümüz parlamenter sistemlerinde özellikle yasama ve yürütme güçleri bakımından klasik anlamından uzaklaşması, basının aynı amaca yönelik işleyişinin önemini çıkarmakta ve basının ve basın özgürlüğünün bir kuvvet olarak belirtilmesini daha anlamlı kılmaktadır. İfade özgürlüğünü kullanabilmenin önemli bir aracı olan basın özgürlüğü, başlangıcından günümüze kadar özellikle politik yaşam alanında konumunu kabullendirmiştir. İlkeli ve sorumlu bir yayıncılık yapmak şartıyla basın, devlet otoritesini sınırlayan ve bireylerin özgürlüklerini muhafaza eden bir işlev olarak, zaman zaman bu amaçlara yönelik diğer pek çok etkenden ve kurumdan daha çok başarı sağlayabilmektedir. Bu sebeple, basın ve basın özgürlüğü yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanı sıra

"dördüncü kuvvet" olarak öngörülebilmektedir. Dolayısıyla basın özgürlüğü konusunda ülkeler kendi yeterliliklerini dikkate almaktadır (Özkorkut, 2002: 66).

Basın özgürlüğü temel anlamda; bireylerin haberleri araştırma, yazma, yayınlama ve iletişim kurma hakkını ifade eden temel bir insan hakkı ve özgürlük olarak tanımlanmaktadır (Epss & Openheimer, 2008). George (2011), basın özgürlüğünü toplumun haber alma hakkını güvence altına alan ve demokratik süreçlerin işleyişine katkıda bulunan, sansürlerden ve baskılardan bağımsız olarak haberleri araştırma, yayınlama ve ifade etme hakkı olarak belirtmiştir. Lamer (2018) ise basın özgürlüğünü hükümetlerin veya diğer güç sahiplerinin gazetecilerin haberlerini ve ifade özgürlüğünü sınırlayamadığı hak olarak açıklamıştır. Mdluli ve Hloppe (2010), basın özgürlüğünü demokrasi olgusu açısından değerlendirerek basın özgürlüğü kavramını kamuoyunu bilgilendirme ve hukuk ile insan haklarının sağlıklı işleyişini destekleme amacıyla medyanın faaliyet göstermesine yönelik yasal dayanaklı korumayı ifade etmektedirler. Kısaca basın özgürlüğü; genellikle haber, fikir ve düşünceleri, çoğaltıcı araçlarla serbestçe açıklayabilmek özgürlüğü olarak belirtilebilir. Bu tanım açısından basın özgürlüğü; haberleri, fikirleri ve bilgileri baskı altından kalınmadan toplanılması, bunların eleştiri ve yorum yapılması ve yine bunların serbest olarak yayımlayıp dağıtabilmek haklarını içermektedir (Dönmezlerden akt. Hazar, 2013: 1528).

Basın özgürlüğü, demokrasinin temel bir unsuru olup, vatandaşların devletleri denetlemelerinde ve demokrasideki aksamaların ortaya çıkarmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanında basın özgürlüğü, ülkelerin ekonomik anlamda gelişimini, kalkınmasını ve büyümesine katkı sağlamaktadır (Bradlee, 2012; Curran, 2017).

Bilgi akışı açısından basın özgürlüğü, haber ve bilgi ağının serbestçe gerçekleşmesini sağlanması olarak düşünülebilir. Ekonomik büyüme ve gelişme için gerekli olan doğru, tarafsız ve güncel bilgilere erişim karar alıcılar ve yatırımcılar için önemlidir (Alam & Shah, 2013; Nguyen vd., 2021; Mohammadi vd., 2023). Basın özgürlüğü, ekonomik faaliyetler ve politikalar hakkında açık ve şeffaf bir tartışma ortamı oluşturmaktadır. Şeffaflık ve hesap verebilirlik kapsamında ise basın özgürlüğü, kamu kurumları ve politikacılar üzerinde bir hesap verebilirlik mekanizması sağlamaktadır. Basının bağımsızlığı sayesinde; kötü yönetim, yolsuzluk ve kötü politikalar ortaya çıkarılabilmektedir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin daha şeffaf hale gelmesini ve kötü uygulamaların düzeltilmesini sağlamaktadır. Şeffaflık ve hesap verebilirlik, yatırımcı güvenini artırmakta ve buna bağlı olarak ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir (Callamard, 2018: 1213-1215). Öte yandan basın özgürlüğü, bilgilendirilmiş bir toplumun oluşmasına katkıda bulunur, demokratik süreçlere katılımı teşvik eder,

hükümetin hesap verebilirliğini sağlar ve insan hakları ile özgürlüklerin korunmasına destek olmaktadır. Böylelikle, toplumsal refahın artması sağlanabilmektedir (Alberro, 2008). Bunun yanında basın özgürlüğü, yatırımcılar ve girişimciler için önemli bir faktördür. Bir ülkede basın özgürlüğü varsa, yatırımcılar ve girişimciler güvenli bir ortamda iş yapma fırsatına sahip olmaktadır. Dolayısıyla basın özgürlüğü bu özelliğiyle ekonomik büyümeyi teşvik edebilmekte, yeni iş imkânları sağlayabilmekte ve yabancı yatırımları çekebilmektedir (Dutta & Roy, 2008: 3-6). Bunların dışında basın özgürlüğü, yenilikçilik ve bilgi paylaşımını destekleyerek yeni fikirlerin yayılmasını teşvik edebilmekte, bilgi ve tecrübe paylaşımını artırabilmekte ve toplumun genel olarak daha bilinçli olmasını sağlayabilmektedir (Audretsch & Moog, 2020). Bu nedenlerden dolayı, basın özgürlüğü ile ekonomik büyüme, gelişme ve kalkınma arasında güçlü bir pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla basın özgürlüğüne sahip olan ülkeler genellikle daha açık, demokratik, şeffaf ve rekabetçi bir iş ortamına sahiptir. Bu bağlamda basın özgürlüğü, ekonomik refahın artmasına ve toplumun genel olarak daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşmasına katkı sağlayabilmektedir (Guseva vd., 2018).

Basın özgürlüğüyle insan haklarını korunur ve toplumsal gelişmenin desteklenmesinin sürdürülebilirliği kazanılır (United Nations, 1948). Ülkeler, basın özgürlüğünün ekonomik ve sosyal anlamda kendilerine olan katkılarının farkında olduğu için basın özgürlüğü performansları konusunda eksiklerini gidermek, üstünlüklerini muhafaza etmek ve mevcut yeteneklerini geliştirmek için basın özgürlüğü konusunda faaliyetlerde bulunabilmektedir. Dolayısıyla ülkeler, basın özgürlüğü konusundaki girişimlerini geliştirmek için kendilerinin ve birbirlerinin performanslarını analiz etmektedir. Böylelikle ülkeler, kendilerinin basın özgürlüğü performanslarını ölçen tarafsız ve nesnel metriklere gereksinim duymaktadır (Freedom House, 2023).

Literatürde ülkelerin basın özgürlüğünü ölçen çeşitli metrikler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Freedom House isimli kuruluş tarafından oluşturulan Dünya Özgürlük Raporu (Freedom in the World Report)'dur. Söz konusu raporda, ülkelerdeki özgürlükler politik haklar ve sivil haklar olarak ölçülmüştür. Raporda; ülkelerin basın özgürlüğü, sivil haklara bağlı bir bileşen olarak ölçülmüş olup, özgür ve bağımsız medya, inanç ve ifade özgürlüğü, akademik özgürlük ve siyasi özgürlük alt bileşenlerine sahiptir ve her bir alt bileşen eşit ağırlıktadır (Freedom House, 2020). İkincisi ise, Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Without Borders) kurumu tarafından oluşturulan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (World Press Freedom Index-WPFI)'dir. WPFI; politik bağlam, yasal bağlam, ekonomik bağlam, sosyokültürel bağlam ve güvenlik bağlamı olmaz üzere 5 bileşenden

oluşmaktadır. Metodolojik anlamda ülkelerin her bir WPFI bileşen skoru 0 ile 100 değeri arasında olup, bileşenler eşit öneme sahiptir². Dolayısıyla bileşenlerin aritmetik ortalaması ile ülkelerin WPFI skoru hesaplanmaktadır. Ülkelerin sahip olduğu WPFI skoruna göre ülkeler ayrıca kategorik olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu ülkelerin skorlara göre tasniflenmesi 0-40 (çok ciddi), 40-55 (zor), 55-70 (problemlili), 70-85 (tatmin edici) ve 85-100 (iyi) şeklinde oluşturulmuştur (Reporters Without Borders, 2023). Buna istinaden WPFI bileşenlerinin açıklamaları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. WPFI Bileşenleri ve Bileşenlerin Açıklamaları

WPFI Bileşenleri	WPFI Bileşen Açıklamaları
Politik Bağlam	Devlet veya diğer siyasi aktörlerden gelen siyasi baskı karşısında medya özerkliğine verilen destek ve saygının derecesi, mesleki standartları karşılayan, siyasi olarak uyumlu ve bağımsız yaklaşımlar da dâhil olmak üzere çeşitli gazetecilik yaklaşımlarının kabul düzeyi ve kamu yararı için politikacıları ve hükümeti hesap sorulma rolünde medyaya verilen destek derecesi ölçülür.
Yasal Bağlam	Gazeteciler ve medyanın sansür, yargısal yaptırımlar veya ifade özgürlüğüne aşırı kısıtlamalar olmaksızın çalışma özgürlüğü derecesi, gazeteciler arasında ayrımcılık yapılmaksızın bilgi edinme ve kaynakları koruma yeteneği ve gazetecilere yönelik şiddet eylemlerinden sorumlu olanlar için cezasızlığın varlığı veya yokluğu ölçülür.
Ekonomik Bağlam	Ekonomik kısıtlamaların hükümet politikalarına (haber medyası kuruluşunun zorluğu, devlet sübvansiyonlarının tahsisinde kayırmacılık ve yolsuzluk dâhil), devlet dışı aktörlere (reklam verenler ve ticari ortaklar) ve medya sahiplerinin iş çıkarlarını tanıtmak veya savunmak için aradıklarına bağlılık dereceleri ölçülür.
Sosyokültürel Bağlam	Sosyal kısıtlamalar kapsamında; cinsiyet, sınıf, etnik köken ve din gibi konulardan kaynaklanan basına hakaret ve saldırı durumları ve kültürel kısıtlamalar kapsamında gazetecilerin belirli güç veya nüfuz kalelerini sorgulamamaları veya belirli konuları ele almamaları yönündeki baskı durumu dikkate alınır.
Güvenlik Bağlamı	Bedensel zarar (cinayet, şiddet, tutuklama, gözaltı, zorla kaybetme ve kaçırma dâhil), gazeteciler veya sevdiklerine yönelik gözdağı, cebir, taciz, gözetim, kötü niyetle kişisel bilginin yayınlanması, aşağılayıcı veya nefret dolu konuşma, iftira ve diğer tehditlerden kaynaklanabilecek psikolojik veya duygusal sıkıntı ve mesleki zarar (örneğin, işinin kaybı, profesyonel ekipmanın müsaderesi veya tesislerin yağmalanması) değişkenleri dikkate alınır.

Kaynak: Reporters Without Borders, 2023

² Bileşenlerin toplam ağırlık katsayısı 1 olarak kabul edilirse, her bir bileşen 0,2 ağırlık katsayısı değerine sahip olur.

Basında özgürlük, G7 ülkelerinin demokrasi ve kalkınmanın sağlanmasında temel bir faktördür (Freedom House, 2023). Dolayısıyla G7 ülkeleri, basın özgürlüğünün önemini kabul etmiş ve bu temel hakkı korumak için çeşitli taahhütlerde bulunmuşlardır. Bununla birlikte, G7 ülkeleri de basın özgürlüğünün önündeki tehditlerin farkındadır. Bu tehditler arasında, hükümetlerin baskısı, medya konsantrasyonu ve teknolojinin gelişmesi yer almaktadır. G7 ülkeleri, bu tehditlere karşı mücadele etmek için çeşitli önlemler almakta ve basın özgürlüğünün korunması için uluslararası işbirliğini güçlendirmektedir (Reporters Without Borders, 2023). Çünkü G7 ülkelerinin basın özgürlüğü politikaları ve stratejileri, diğer ülkelerin basın özgürlüğü konusundaki faaliyetlerini ve küresel ekonomiyi etkileyebilmektedir. Tüm bunlara istinaden G7 ülkelerinin basın özgürlüğü performanslarının önemli olduğu düşünülebilir (Freedom House, 2023).

Literatür incelendiğinde, basın özgürlüğü boyutunun en fazla ekonomi ve ekonomi ile ilişkili diğer boyutla ilişkisini açıklayan çalışmaların olduğu gözlenmiştir. Çünkü basın özgürlüğü, ekonomi ve ekonomiyle ilişkili diğer boyutlar arasında bir dizi etkileşim ve bağlantıya sahiptir. Basının bilgi ve haber akışı, piyasaların işleyişini ve ekonomik karar alma süreçlerini, girişimciliği, rekabeti ve toplumsal refahı etkileyebilmektedir. Bu nedenle, basın özgürlüğü, ekonomi ve ekonomi ile ilişkili boyutlar arasında güçlü bir ilişki vardır (Guseva vd, 2018).

Literatür değerlendirildiğinde, basın özgürlüğü ile ilgili olarak pek çok araştırmaya rastlamak mümkündür. Nam (2012), 2010 yılı için 191 ülkenin basın özgürlüğü, yolsuzluk kontrolü, politik demokrasi ve ulusal ekonomi boyutları verileri ile söz konusu boyutlar arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon katsayısı ile incelemiştir. Araştırmada, basın özgürlüğünün diğer boyutlarla olan ilişkilerinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Basın özgürlüğü boyutunun ilişki nicelikleri politik demokrasi (yüksek ilişki), yolsuzluk kontrolü (orta derecede ilişki) ve ulusal ekonomi (düşük seviyede ilişki) olarak sıralanmıştır. Buna göre araştırmada, bir ülkede basın özgürlüğünün sağlanmasında demokrasinin önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır.

Kalenborn ve Lessmann (2012), 2005-2010 yıl aralığında 170 ülkenin demokrasi ve basın özgürlüğü boyutlarına ait değerler üzerinden basın özgürlüğünün yolsuzluk algısı üzerindeki etkisini en küçük kareler yöntemi, 1996-2010 yıl aralığında ise 175 ülkenin yine demokrasi ve basın özgürlüğü boyutlarına ait değerler üzerinden basın özgürlüğünün yolsuzluk algısı üzerindeki etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Araştırmada, her iki analize göre demokrasi ve basın özgürlüğü boyutlarının yolsuzluk algısı boyutunu negatif yönde ve anlamlı

olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, bir ülkede belirli bir düzeyde basın özgürlüğünün ve demokratik seçimlerin varlığının yolsuzluğu kontrol etmede işe yaradığı değerlendirilmiştir.

Boot (2019), medya çalışanlarının ifade özgürlüğünün sıradan bireylerinkinden daha sınırlı olması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü yazar, bireylerin ifade özgürlüğünün aksine, basın özgürlüğünün koşulsuz bir nitelik olmadığını, sadece araçsal bir nitelik taşıdığını savunmuştur.

Limpitlaw (2021), basın özgürlüğünün temelini ifade özgürlüğüne dayanmakta olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda Limpitlaw (2021), basın özgürlüğünün oluşmasında yapısal ve araçsal nedenlerin önemini açıklamıştır. Bu bağlamda yazar, basın özgürlüğünün yapısal nedenlerini, insanların düşüncelerinin doğru, gerçek veya değerli olup olmadığından bağımsız olarak, özgür ifade hakkının önemli olduğunu kabul etmeye dayandırmaktadır. Çünkü insanların kendilerinin değerli varlıklar olduğu ve bu nedenle ifade özgürlüğünün korunması gerekmekte olduğunu belirtmiştir. Basın özgürlüğünün araçsal nedenleri olarak Limpitlaw (2021), özgür ifade hakkının değerli bir olguya yol açtığını, yani özgür ifade hakkının önemli hedeflere ilerlemeyi sağladığını kabul etmeye dayandığını iddia etmiştir. Bu bağlamda yazar, özgür ifadenin sahip olduğu değerli sonuçlar üzerinde durmuş ve ifade özgürlüğünün önemli amaçları ilerlettiğini işaret etmiştir.

Majeed ve Malik (2016), 2003-2012 yıl aralığında 147 ülkenin ilgili verileri üzerinden e-devlet ve basın özgürlüğünün yolsuzluğa olan etkisini araştırmışlardır. Ampirik analiz, OLS ve 2SLS ekonometri tekniklerine dayanmaktadır. Ampirik bulgular, basın özgürlüğü ve e-devletin bağımsız kapasitelerinde yolsuzluğa karşı mücadele edemediğini göstermiştir. Fakat araştırmada, e-devlet ve basın özgürlüğünün bütünsel etkisinin yolsuzluğa karşı etkili bir şekilde mücadele etmeye yardımcı olmakta olduğu gözlenmiştir.

Oloyede (2017), genel anlamda basın özgürlüğünün tarihsel sürecinin özelliklerini ve niteliğini literatüre dayanarak araştırmıştır. Araştırmada, basın özgürlüğü faaliyetlerinin yalnızca kamu yararı için düşünülüp uygulanmaya çalışıldığını gözlemlenmiştir. Ayrıca yazar, basının yapısı dâhil olmak üzere basın özgürlüğünün her zaman sosyal ve politik yapı tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda araştırmada, sosyo-politik sınıfa bakılmaksızın toplumun tüm üyeleri tarafından eşit olarak faydalı görülen ideal bir basın özgürlüğünün mükemmel ve etkili bir şekilde kavranmasının ve uygulanmasının zor olacağı sonucuna varılmıştır.

Akkaya (2018), 1996-2015 yıl aralığında BIST-100 Getiri Endeksi ile Demokrasi Kalitesi ve Basın Özgürlüğü arasındaki ilişkiyi regresyon ve panel veri analizi ile incelemiştir. Bulgulara göre, regresyon yöntemi kapsamında BIST-100 Getiri Endeksi ile Demokrasi Kalitesi ve Basın Özgürlüğü arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca panel veri analizi kapsamında Granger nedensellik testine göre, basın özgürlüğünün BIST-100 Getiri Endeksinin Demokrasi Kalitesi ve Hukuk Devletine doğru işleyen tek yönlü etkisi tespit edilmiştir.

Hamada (2019), 2006-2015 yıl aralığında 15 Arap ülkesinin basın özgürlüğü ve siyasi istikrar değişkenlerine ait veriler ile basın özgürlüğü boyutunun, siyasi istikrar boyut ile olan ilişkisini en küçük kareler regresyon yöntemi ile belirlemiştir. Araştırmada, basın özgürlüğünün siyasi istikrar üzerinde anlamlı, pozitif yönde ve yüksek etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, Arap baharı döneminde basın özgürlüğünün Arap ülkelerindeki siyasi istikrar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Çoban (2020), 2002-2017 yıl aralığında BRICS ülkelerinin basın özgürlüğü ve yolsuzluk boyutlarına ilişkin veriler ile basın özgürlüğünün yolsuzluğa olan etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Araştırmada, basın özgürlüğünün yolsuzluğu negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu duruma göre, BRICS ülkelerinde basın özgürlük endeksi değeri azaldıkça (basın özgürlüğü arttıkça), yolsuzluk kontrol endeksinin çoğaldığı (yolsuzlukların azaldığı) sonucuna erişilmiştir.

Ejigu ve Gebru (2020), 2011-2015 yıl aralığında Doğu Afrika'daki altı ülkenin (Eritre, Etiyopya, Cibuti, Kenya, Sudan ve Uganda) Freedom House ve İnsani Gelişim Endeksi'nde yer alan ilgili bileşen veriler üzerinden basın özgürlüğü ve insani gelişim boyutları arasındaki ilişkiyi doğrusal regresyon yöntemi ile incelemişlerdir. Araştırmada, basın özgürlüğü ile insani gelişim boyutları arasında anlamlı, pozitif yönde ve orta derecede ilişki olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmada, basın özgürlüğü ve insani gelişimin birbirlerini tamamlayan kavramlar olduğu vurgulanmıştır.

Mohale (2020), batı ülkelerindeki basın özgürlüğünün hükümet etkinliği üzerindeki rolünü literatüre dayanarak incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, batı ülkelerindeki basın özgürlüğünün hükümet etkinliği üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada özellikle kurumlar ve siyasi yapıların hükümet etkinliği düzeyini belirleyen önemli faktörler olduğunu belirlenmiştir. Bunun dışında araştırmada, basın özgürlüğünün hükümet etkinliği üzerinde etkili olabilmesi için Batı ülkelerinde medya faaliyetlerini düzenleyen düzenleyici yasaların olması gerektiği değerlendirilmiştir.

Park ve Zuniga (2020), kitle iletişim araçlarının kullanımı, sosyal medya ve basın özgürlüğü arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon katsayısı ile incelemiştir. Ampirik analize göre; televizyon, gazeteler, çevrimiçi haber siteleri ve sosyal medya aracılığıyla haber kullanımının siyasi bilgiyle pozitif bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, basın özgürlüğü ve güçlü kamu yayıncılığı, haber kullanımı (hem kitle medyası hem de sosyal medya aracılığıyla) ile siyasi bilgi arasındaki ilişkiyi güçlendirmekte olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir bulguya göre, medya sisteminin, siyasi bir öğrenme ortamı yaratmada önemli bir rol oynadığı gözlenmiştir.

Maniou (2022), 16 ülkede 2008-2019 verileri ile batı dünyasındaki demokratik ve liberal medya sistemlerinin basın özgürlüğü üzerindeki etkilerini regresyon analizi ile incelemiştir. Bulgular incelendiğinde, demokratik medya sisteminin basın özgürlüğünü anlamlı olarak etkilemediği, buna karşın liberal medya değişkenlerinin çoğunun basın özgürlüğünü anlamlı ve pozitif yönlü etkilediği sonucuna varılmıştır.

Maniou ve Ketteni (2023), 2002-2019 yıl aralığında 18 batı ülkesinin basın özgürlüğü ve ekonomik yapı verileri ile basın özgürlüğü ve ekonomik yapı arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Ampirik bulgulara göre, genel anlamda ülkelerin ekonomik yapılarının, basın özgürlüğü düzeylerini anlamlı olarak etkilediği saptanmıştır. Fakat ekonomik koşulların basın özgürlüğü üzerindeki etkilerinin Batı dünyasının farklı medya sistemleri arasında değişiklik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Reporter without Borders (2023), WPFI kapsamında 2023 yılı için G7 grubu ülkelerinin basın özgürlüğü performanslarını ölçmüştür. Bulgulara göre, ülkelerin basın özgürlüğü performansları Kanada (83,5), Almanya (81,9), Fransa (78,7), İngiltere (78,5), İtalya (72,1), ABD (71,2) ve Japonya (64) olarak sıralanmıştır. Araştırmada ayrıca ülkelerin ortalama basın özgürlüğü performans değerinin ölçülmüş (75,7) ve ortalama değer üstünde olan ülkelerin Kanada, Almanya, Fransa ve İngiltere olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın yöntemi açısından OPA ve SECA yöntemleri ile ilgili çalışmalar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. OPA ve SECA Literatürü

Yazar(lar)	Yöntem(ler)	Konu
Keshavarz-Ghorabae vd., (2019)	Bulanık WASPAS ve SECA	Sürdürülebilir üretim stratejilerinin değerlendirilmesi
Mahmoudi vd., (2020)	Gri OPA	Büyük projeler için sürdürülebilir tedarikçi seçimi
Seiti vd., (2020)	FMEA, SECA-R-SECA	Geliştirilmiş R sayılarının riske dayalı bulanık bilgi füzyonu için geliştirilmesi ve arıza modları, etkileri ve sistem dayanıklılık analizi
Azbari vd., (2021)	SECA	Optimal atık su tahsisi
Das & Chakraborty (2021)	SECA	Hibrit talaş kaldırma süreçlerinin parametrik optimizasyonu
Taslak & Ersoy (2021)	SECA	Cinsiyet ve eğitimsel farklılıklar bağlamında refah ölçümü
Abdel-Basset vd., (2022)	Neutrosophic OPA	OPA yönteminin neutrosophic tasarımı
Ersoy (2022)	SECA	Türk inşaat firmalarının finansal performanslarının analizi
Le & Nhieu (2022)	OPA ve Bulanık EDAS	Vietnam Üretim Sanayiinde Post-COVID-19 Üretim Stratejilerinin performans analizi
Keshavarz-Ghorabae vd., (2022)	SMART, Bulanık SECA ve SECA	Sürdürülebilir elektronik atık senaryo yönetimlerinin değerlendirilmesi
Kiptum vd., (2022)	OPA	Sürdürülebilir bisiklet paylaşım sistemi için strateji analizi
Mahmoudi, Abbasi, yuyan & Yi (2022)	Büyük ölçekli grup karar verme ve OPA	Sağlık hizmetlerinde inşaat projelerinin performans ölçümü
Mahmoudi, Abbasi & Denk (2022)	OPA ve Sıralı Öncelik Yaklaşımı	Örgütsel esnekliğe yönelik proje portföyü seçimi
Mahmoudi & Javed (2022)	OPA ve Sıralı Öncelik Yaklaşımı	Olasılıksal çok aşamalı tedarikçi değerlendirme
Zolfani vd., (2022)	OPA-WINGS	Lisansüstü seçmeli derslerde politika oluşturma

Eghbali-Zarch vd., (2023)	Bulanık standart sapma ve korelasyon katsayıları tabanlı yeni bir bulanık SECA	Dayanıklı-sürdürülebilir tedarikçi seçimi
Golic vd., (2023)	AHP, VIKOR, SWARA, BWM ve OPA	Binaların enerji verimliliği iyileştirilmesinin analizi
Mahmoudi, (2023)	Opa temelli yeni birleşik sıralama yöntemi	Blockchain ve sürdürülebilir inşaat endüstrisi için tedarik zinciri finansman performansları analizi
Rasmussen vd., (2023)	AHP, Bulanık TOPSIS ve SECA	Havacılık ve savunma endüstrisi için tedarikçi seçimi
Yılmaz (2023)	SECA	Yunan bankalarının finansal performans analizi

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Veri Seti ve Analizi

Araştırmanın veri setini, en son ve güncel olan 2022 yılı için G7 grubu ülkelerin Sınır Tanımayan Gazeteciler kuruluşunun geliştirdiği WPFİ bileşenlerine ait değerler oluşturmuştur. Çünkü Freedom House, ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının ölçümünü, ülkelerin ekonomik özgürlük performansları kapsamında alt bileşen olarak hazırlamıştır. Dolayısıyla Sınır Tanımayan Gazeteciler kurumu tarafından oluşturulan WPFİ bileşenleri, Freedom House tarafından hazırlanan WPFİ bileşenlerine göre daha spesifik, ayrıntılı ve içerikli olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmada kolaylık sağlaması açısından söz konusu bileşenlerin kısaltmaları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. WPFİ Bileşenlerinin Kısaltmaları

WPFİ Bileşenleri	Kısaltmalar
Politik Bağlam	WPFİ1
Yasal Bağlam	WPFİ2
Ekonomik Bağlam	WPFİ3
Sosyokültürel Bağlam	WPFİ4
Güvenlik Bağlamı	WPFİ5

SECA yöntemiyle kriterlerin objektif ağırlıkları ile karar alternatiflerin performansları eş zamanlı olarak hesaplanabilmektedir. Ayrıca yöntemde, karar

problemlerin çözümü ve kriter ağırlıklar değerlerinin ölçülmesi, doğrusal olmayan matematiksel model oluşturularak yöntemin karar alternatiflerinin performanslarının tespit edilmesindeki nesnellik seviyesini artırmaktadır (Keshavarz-Ghorabae, Amiri, Zavadskas, Turskis ve Antucheviciene, 2018). OPA yöntemi; kolay hesaplama tekniğini içermektedir. Ayrıca yöntem, hesaplamalarda yüksek doğruluk seviyesine ve çoklu çok kriterli karar verme problemlerin çözümünde etkili bir teknik özelliğe sahiptir. Son olarak yöntemle grup karar desteği etkin bir şekilde sağlanabilmektedir (Atei vd. 2020). Dolayısıyla OPA, karar vericiler ve organizasyon liderleri tarafından farklı durumlarda karşılaşılan ÇKKV problemlerin çözülmesinde kapsamlı bir yaklaşımdır (Mahmoudi vd, 2020: 7). Buna istinaden, yöntemlerin belirtilen avantajlarından dolayı ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının ölçümünde OPA ve SECA yöntemlerinden faydalanılmıştır.

3.2. OPA Yöntemi

OPA (Ordinal Priority Approach - Sıralı Öncelik Yaklaşımı) Atei vd. (2020) tarafından geliştirilen güncel ÇKKV yöntemlerindedir. Yöntem, bir dizi özellik temelinde uzmanlar tarafından karar verme alternatiflerinin sayısal ağırlıklarının belirlenmesine dayanmaktadır. Yöntemde, grup karar verme tekniklerinin çoğunluğu, alternatifler arasındaki üstünlüğü dikkate alınmadan, alternatifleri önceliklendirmek için yalnızca bir sıralama sistemi sağlanır. Grup karar verme için mevcut diğer bazı yöntemler, önce karar verme özelliklerini belirleyerek özelliklerin (kriterlerin) ağırlıklarını hesaplar ve ardından uzmanların görüşlerini bu kriterlere göre toplayarak alternatifleri sıralar. Ancak bu yöntemde, alternatiflerin, kriterlerin ve uzmanların önem derecesini aynı anda dâhil edilerek hesaplanmaktadır (Atei vd. 2020). Buna istinaden, yöntemin uygulama adımları aşağıda açıklanmıştır (Atei vd. 2020: 6)

Adım 1: Özellikleri (Kriterleri) belirleme (Karar verme sürecinde kullanılacak özellikleri belirleme)

Bu aşamada, temel özellikler tanımlanır. Özellikler (diskret kriterler), ÇKKV problemlerinde hayati bir rol oynar ve karar verme amacı doğrultusunda belirlenir.

Adım 2: Uzmanların belirtilmesi ve sıralanması (grup karar verme durumunda):

Karar verme sürecinde kullanılacak uzmanları belirlemeyi ve sıralamayı içermektedir. Uzmanlar, ilgili alandaki bilgi ve/veya deneyimlerine göre tanımlar ve sıralandırılır. Uzmanlar, bir veya daha fazla ayırt edici özellik temelinde sıralanabilir.

Adım 3: Özellikleri sıralama: Uzmanlar tarafından algılanan önemlerine göre kriterleri sıralama

Bu aşamada, uzmanlar kriterleri algılanan önemlerine göre özellikleri sıralar.

Adım 4: Her bir özellikte alternatifleri sıralama: Alternatifleri her bir özellikteki uzmanlar tarafından sıralama

Bu aşamada, alternatifler her bir özellikte uzman(lar) tarafından sıralanır.

Adım 5: Modeli çözme

Bu aşamada, özelliklerin ağırlıklar bulunur ve alternatifler modele göre sıralanır. Söz konusu model aşağıda açıklanmıştır.

MaxZ

t.

Z

$$\langle r_i \left(r_j \left(r_k \left(W_{ijk}^{r_k} - W_{ijk}^{r_{k+1}} \right) \right) \right) \right), \forall i, j \text{ ve } r_k \quad (2)$$

$$Z \leq r_i r_j r_m W_{ijk}^{r_m} \quad \forall i, j \text{ ve } r_k = r_m \quad (3)$$

$$\sum_{i=1}^p \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^m W_{ijk} = 1 \quad (4)$$

W_{ijk}

$\geq 0 \quad \forall i, j \text{ ve } k$

Eşitlik 1, eşitlik 2 ve eşitlik 3'de gösterilen Z değeri, sınırsızlığı belirtmektedir. Modeli çözdükten sonra, her alternatif için eşitlik 6 ile W_{ijk} değeri elde edilir.

$$\left(W_{ijk}^{(1)}, W_{ijk}^{(2)}, \dots, W_{ijk}^{(m)} \right), \forall i, j, k$$

Adım 6: Alternatif ağırlıklarının ölçülmesi

Kriterlerin ağırlıklarını hesaplamak için, eşitlik 7 kullanılabilir. Bu çalışma, tek karar verme problemleri ($p = 1$) üzerine odaklanmaktadır.

$$W_j = \sum_{i=1}^p \sum_{k=1}^m W_{ijk} \quad \forall j$$

Adım 5'te elde edilen değerlere dayanarak, alternatiflerin ağırlığı eşitlik 8 kullanılarak hesaplanabilir.

$$W_k = \sum_{i=1}^p \sum_{j=1}^n W_{ijk} \quad \forall k$$

Eğer ÇKKV problemi grup karar verme problemi ise uzmanların ağırlıkları eşitlik 9 kullanılarak hesaplanabilir.

$$W_i = \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^m W_{ijk} \quad \forall i$$

OPA yönteminde, sıralamaların gerçekleştirilmesi için uzmanların, alternatiflerin ve kriterlerin ağırlıkları ölçüldükten sonra karar matrisindeki değerler üzerinden kriterlerin Kendall's W, yerel güvenilirlik düzeyi (Local Confident Level- LCL) ve küresel güvenilirlik düzeyi (Global Confident Level-GCL) değerlerinin 0,90 veya üzeri olması gerekmektedir.

3.3. SECA Yöntemi

SECA (Simultaneous Evaluation of Criteria and Alternatives - Kriterlerin ve karar alternatiflerinin eş zamanlı değerlendirilmesi) tekniği 2018 yılında Keshavarz-Ghorabae vd. (2018) tarafından ÇKKV literatürüne kazandırılmıştır. Yöntem ile eş zamanlı olarak karar alternatifleri açısından kriterlerin ağırlık katsayıları ve karar alternatiflerinin performansları ölçülebilmektedir. Bu özelliğiyle SECA yöntemi, diğer ÇKKV yöntemlerine göre farklı bir özelliğe sahiptir (Keshavarz-Ghorabae vd. 2018). Yöntemin birinci adımında karar matrisi sağlanır. İkinci adımda ise karar matrisi üzerinden standart değerler hesaplanır. Sonrasında üçüncü adımda uyumsuzluk dereceleri ve dördüncü adımda standart sapma değerleri belirlenir. 5'inci adımda ise standart sapma ve ilişki değerleri neticelerinin standardize edilmiş nicelikleri elde edilir. Son adımda ise çok amaçlı doğrusal modelin çözümü sağlanır (Keshavarz-Ghorabae, Amiri, Zavadskas, Turskis ve Antucheviciene. 2019: 190-191). Söz konusu model, üç amaç fonksiyonundan oluşur. Bunlardan birinci amaç, karar alternatif değerlerinin maksimizasyonu, ikinci ve üçüncü amaç ise kriter içi ve arası sapmaların küçükleştirme işlemi ile ilişkilidir. Bu bağlamda, model ile kriter ağırlıklarının referans noktasının saptması en aza indirgenir ve her bir karar alternatifinin performansları en yüksek değere sahip olması sağlanır (Ecer, 2020: 307). Buna

ilişkin olarak SECA yönteminin adımları aşağıda açıklanmıştır (Keshavarz-Ghorabae vd., 2018: 268-271; Keshavarz-Ghorabae vd., 2019: 190-191, Ecer, 2020: 308-309).

Adım 1: Karar Matrisinin Matrisinin Oluşturulması (X)

n karar alternatifi sayısını ($i:1,2,3,\dots,n$) ve j kriter sayısını ($j:1,2,3,\dots,m$) belirtmek üzere eşitlik 10 ile karar matrisi (X) sağlanır.

$X =$

$$\begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1m} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2m} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ x_{n1} & x_{n2} & \dots & x_{nm} \end{bmatrix}$$

Adım 2 : Standartlaştırılmış Karar Matrisinin Sağlanması (X^N)

Eşitlik 10'da açıklanan karar matrisi değerleri üzerinden eşitlik 11 ile standartlaşma sağlanır. Devamında ise eşitlik 12 ile standartlaştırılmış karar matrisi oluşturulur.

X_{ij}^N

$$= \begin{cases} \frac{x_{ij}}{\max d_{ij}}, & \text{fayda yönlü kriterler için} \\ \frac{\min x_{ij}}{x_{ij}}, & \text{maliyet yönlü kriterler için} \end{cases}$$

$X^N =$

$$\begin{bmatrix} x_{11}^N & x_{12}^N & \dots & x_{1m}^N \\ x_{21}^N & x_{22}^N & \dots & x_{2m}^N \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ x_{n1}^N & x_{n2}^N & \dots & x_{nm}^N \end{bmatrix}$$

Adım 3: Uyuşmazlık Derecesinin Ölçülmesi (π_j)

r_{lj} normleştirilmiş veya standartlaştırılmış karar matrisinin j 'inci ve l 'inci sütunları (vektörleri) arasındaki korelasyonu göstermek üzere j . kriter ile diğer kriterler arasındaki uyumsuzluk derecesi Eşitlik 13 ile hesaplanır.

$$\pi_j = \sum_{l=1}^m (1 - r_{lj})$$

Adım 4: Standart Sapmanın (σ) Ölçülmesi

$$\sigma_j = \sqrt{\frac{x_{ij}^N - \overline{x_{ij}^N}}{n}}$$

Adım 5: Standart Sapma ve Korelasyon Değerlerinin Standartlaştırılması

Eşitlik 15 ile standart sapma, eşitlik 16 ile korelasyon değerleri tespit edilebilir.

$$\sigma_j^N = \frac{\sigma_j}{\sum_{l=1}^m \sigma_l}$$

$$\pi_j^N = \frac{\pi_j}{\sum_{l=1}^m \pi_l}$$

Adım 6: Çok Amaçlı Doğrusal Modelin Çözümlemesi

Aşağıda açıklanan modelin çözümü ile kriterlerin objektif ağırlık ve karar alternatiflerin performans değerleri ölçülebilir. Modelde gösterilen S_i karar alternatifleri değerini, w_i ise kriterlerin önem derecelerini (ağırlıklarını) açıklamaktadır.

$$Max S_i = \sum_{j=1}^m w_j x_{ij}^N, \quad i = 1, 2, \dots, n.$$

(17)

$$Min \lambda_b = \sum_{j=1}^m (w_j - \sigma_j^N)^2$$

(18)

$$\begin{aligned}
 & \text{Min } \lambda_c \\
 & = \sum_{j=1}^m (w_j \\
 & - \pi_j^N)^2 \\
 & \sum_{j=1}^m w_j \\
 & = 1 \\
 & w_j \leq 1, j \\
 & = 1, 2, \dots, m. \\
 & w_j \geq \varepsilon, j = \\
 & 1, 2, \dots, m.
 \end{aligned} \tag{19}$$

Eşitlik 17, karar alternatiflerin genel performanslarının en yüksek düzeyde olmasını sağlar. Eşitlik 18 ve eşitlik 19 ile kriterlerin ağırlık katsayılarının referans noktalarından sapmalarındaki en küçük sayı tespit edilir. Eşitlik 20 ise kriterlerin önem derecelerinin toplamının en fazla “1” değerinde olduğunu açıklamaktadır. Devamında eşitlik 21 ve eşitlik 22, kriterlerin ağırlık katsayılarının $[\varepsilon, 1]$ aralığında olduğunu belirtir. Eşitlik 22’de gösterilen ε değeri kriterlerin ağırlık katsayılarının alt sınır değerini gösteren pozitif parametre olup, genel olarak bu değer hesaplamalarda 0,001 ($\varepsilon = 0,001$) olarak dikkate alınır. Buna göre, optimizasyon modeli aşağıda belirtilen eşitlikler ile çözülebilmektedir.

$$\begin{aligned}
 & \text{Max } Z \\
 & = \lambda_a \\
 & - \beta(\lambda_b \\
 & + \lambda_c)
 \end{aligned} \tag{23}$$

$$\begin{aligned}
 & S_i \\
 & = \sum_{j=1}^m w_j \cdot x_{ij}^N, \\
 & i \\
 & = 1, 2, \dots, n.
 \end{aligned} \tag{24}$$

$$\begin{aligned} & \lambda_b \\ & = \sum_{j=1}^m (w_j \\ & - \sigma_j^N)^2 \end{aligned} \quad (25)$$

$$\begin{aligned} & \lambda_c \\ & = \sum_{j=1}^m (w_j \\ & - \pi_j^N)^2 \end{aligned} \quad (26)$$

$$\begin{aligned} & \sum_{j=1}^m w_j \\ & = 1 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & w_j \leq 1, j \\ & = 1, 2, \dots, m. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & w_j \geq \varepsilon, j = \\ & 1, 2, \dots, m. \end{aligned}$$

Eşitlik 23'den eşitlik 29'a kadar olan bütün eşitlikler çok amaçlı doğrusal olmayan matematiksel modelde karar alternatiflerinin performans değerlerinin (λ_a) minimumunu maksimize etmektedir. Referans noktalardan sapmaların en az değere indirgenmesi gerektiği için söz konusu sapmalar β ($\beta \geq 0$) katsayısı ile çarpılarak amaç fonksiyonundan çıkartılır. β , kriter önem derecelerinin referans noktalarına yakın değerler almasında son derece etkindir. Söz konusu bu katsayı, $[0,1]$ aralığında ondalık değer veya 1 den büyük tam sayı değerine sahip olabilmektedir. Yöntemde β 'nin 3 değerine sahip olmasıyla en iyi sonuca ulaşılmaktadır. Fakat karar probleminin niteliğine ve karar vericinin düşüncesine dayandırılarak β farklı değerde olabilir.

4. BULGULAR

Araştırmada, OPA yönteminin birinci ve ikinci adımı kapsamında WPFI tarafından ülkelerin basın özgürlüğü performanslarını belirleyen kriterler belirlenmiştir. Yöntemin üçüncü adımında ise kriterlerin ağırlık katsayı değerleri (önemlilik dereceleri) sıralanmıştır. Dördüncü adımda, literatüre dayandırılarak WPFI tarafından tespit edilen veya sıralanan karar matrisi değerleri

oluşturulmuştur. Buna ilişkin olarak WPMI kriterleri, kriterlerin ağırlık katsayıları ve karar matrisi değerleri Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. WPMI Kriterleri, Karar Matrisi ve Kriterlerin Ağırlık Katsayı Değerleri

WPMI Kriterleri ve Karar Matrisi Değerleri					
Ülkeler/Kriterler	WPMI1	WPMI2	WPMI3	WPMI4	WPMI5
ABD	76,56	69,76	77,31	80	52,49
Almanya	87,33	82,31	85,85	87,19	66,88
Fransa	79,44	68,87	81,56	87,1	76,64
İngiltere	80,88	74,71	73,49	81,36	82,12
İtalya	64,2	55,04	80,32	73,86	86,83
Japonya	55,75	56,32	66,39	59,32	81,99
Kanada	88,13	72,22	86,48	88,26	82,56
Ağırlık Katsayıları					
Kriterler	WPMI1	WPMI2	WPMI3	WPMI4	WPMI5
w	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Yöntemin beşinci adımında, eşitlik 1, eşitlik 2, eşitlik 3, eşitlik 4 ve eşitlik 5 ile lineer model oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan lineer modele göre eşitlik 6 ile alternatiflerin W_{ijk} değerleri ölçülür. Altıncı adımda sırayla eşitlik 7 ile kriterlerin ağırlıkları, eşitlik 8 ile alternatiflerin ağırlıkları (ülkelerin basın özgürlüğü performansları) ölçülür. Bu araştırmada uzman olarak WPMI seçildiği için “p” değeri 1 olarak tespit edilmiştir. OPA kapsamında WPMI kriter ağırlıkları ile ülkelerin basın özgürlüğü performansları ve sıralamalar Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Uzman ve Kriter Ağırlıkları ile Ülkelerin Basın Özgürlüğü Performans Değerleri

Uzman Ağırlığı					
W (WPFİ) : 1,000000					
Kriter Ağırlıkları					
Kriterler	WPFİ1	WPFİ2	WPFİ3	WPFİ4	WPFİ5
Değerler	0,197165	0,220122	0,1940 ₂	0,190124	0,19857
Sıralama	3	1	4	5	2
Ülkelerin Basın Özgürlüğü Performans Değerleri ve Sıralaması					
Ülkeler	Performans Değeri	Sıralama			
ABD	0,186379	2			
Almanya	0,088781	6			
Fransa	0,13959	4			
İngiltere	0,123045	5			
İtalya	0,176812	3			
Japonya	0,230387	1			
Kanada	0,055007	7			
Ortalama	0,142857				

Tablo 5 incelendiğinde, tek uzman olarak WPFİ olarak değerlendirildiğinden uzman ağırlığı 1 değerini almıştır. WPFİ bileşenlerinin ağırlık katsayısı değerleri WPFİ2 (0,220122), WPFİ5 (0,19857), WPFİ1 (0,197165), WPFİ3 (0,19402) ve WPFİ4 (0,190124) olarak sıralanmıştır. Bunun yanında ülkelere göre WPFİ kriterlerinin ortalama ağırlık katsayı değeri 0,2 olarak ölçülmüş ve ortalama ağırlık katsayı değerinin üstünde olan WPFİ kriterinin sadece WPFİ2 olduğu gözlenmiştir. OPA kapsamında WPFİ kriterlerinin ağırlık katsayısı değerleri arasında WPFİ2 haricinde belirgin farklılıklar bulunmamaktadır. Yine OPA yöntemi kapsamında ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri Japonya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada olarak sıralanmıştır. Ayrıca Tablo 5'e göre, ülkelerin ortalama basın özgürlüğü performans değeri hesaplanmış ve söz konusu ortalama değer üstünde performansla sahip olan ülkelerin Japonya, ABD ve İtalya olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında, OPA

yönteminin güvenilirlik değeri hesaplanmıştır. Karar matrisindeki nicelikler üzerinden kriterlerin Kendall's W, LCL ve GCL değerleri 1 olduğundan dolayı OPA yöntemi kapsamında bu veriler ile ülkelerin basın özgürlüklerinin performanslarının belirlenebileceği değerlendirilmiştir.

SECA yönteminin ilk adımında eşitlik 10 ile karar matrisi (X), ikinci adımda eşitlik 11 ve eşitlik 12 ile karar matrisi değerlerinin normalize değerleri (X_{ij}^N) hesaplanır. Söz konusu karar matrisi daha öncesinden eşitlik 1 ile gösterilmiştir. Buna ilişkin olarak ölçülen normalize değerler Tablo 6'da açıklanmıştır.

Tablo 6. Normalize Karar Matrisi

Kriterler	WPF1	WPF2	WPF3	WPF4	WPF5
Ülkeler/Yön	Mak.	Mak.	Mak.	Mak.	Mak.
ABD	0,868717	0,847528	0,893964	0,906413	0,604515
Almanya	0,990923	1	0,992715	0,987877	0,770241
Fransa	0,901396	0,836715	0,943108	0,986857	0,882644
İngiltere	0,917735	0,907666	0,849792	0,921822	0,945756
İtalya	0,728469	0,668692	0,92877	0,836846	1
Kanada	0,632588	0,684242	0,767692	0,672105	0,944259
Japonya	1	0,877415	1	1	0,950823

Yöntemin üçüncü adımında ise eşitlik 13 ile WPF1 kriterlerinin uyumsuzluk (π_j), dördüncü adımında ise eşitlik 14 ile standart sapma değerleri (σ_j) hesaplanarak Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. WPI Kriterlerinin Uyuşmazlık (π_j), ve Standart Sapma (σ_j) Değerleri

r					
Ülkeler	WPI1	WPI2	WPI3	WPI4	WPI5
SP1	1	0,909312	0,761974	0,951319	-0,293492
SP2	0,909312	1	0,672194	0,606128	0,162221
SP3	0,761974	0,672194	1	0,851066	-0,131652
SP4	0,951319	0,606128	0,851066	1	-0,255393
SP5	- 0,293492	0,162221	- 0,131652	- 0,255393	1
1-r					
Ülkeler	WPI1	WPI2	WPI3	WPI4	WPI5
SP1	0	0,090688	0,238026	0,048681	1,293492
SP2	0,090688	0	0,327806	0,393872	0,837779
SP3	0,238026	0,327806	0	0,148934	1,131652
SP4	0,048681	0,393872	0,148934	0	1,255393
SP5	1,293492	0,837779	1,131652	1,255393	0
(π_j)	1,670887	1,650145	1,846417	1,84688	4,518316
(σ_j)	0,135907	0,118867	0,082177	0,116682	0,138606

SECA yönteminin 5'inci adımında ise uyumsuzluk (π_j) değerleri eşitlik 15, standart sapma (σ_j) değerleri ise eşitlik 16 ile normalize edilerek ilgili değerler Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Kriterlerin Uyuşmazlık (π_j) ve Standart sapma (σ_j) Değerlerinin Normalizasyonu

Normalizasyon		
Kriterler	Uyuşmazlık (π_j)	Standart Sapma (σ_j)
WPF11	0,144883275	0,229479268
WPF12	0,143084669	0,200708128
WPF13	0,160103542	0,138757005
WPF14	0,160143649	0,197017996
WPF15	0,391784865	0,234037603

Yöntemin 6'ncı adımında, kriterlerin ağırlık katsayıları ile karar alternatiflerin (ülkelerin) basın özgürlüğü performanslarının ölçülmesi için çok amaçlı doğrusal olmayan modelin çözülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, eşitlik 17'den eşitlik 29'a kadar olan eşitlikler ile ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri LINGO 20.0 programı ile belirlenmiştir. Söz konusu eşitliklerde, ϵ 0,001 ($\epsilon = 0,001$) ve β 3 değerine ($\beta=3$) sahiptir. Buna ilişkin olarak yazılan LINGO kodu Şekil 1 ve elde edilen çözüm raporu Şekil 2 ile Tablo 9 ve Tablo 10'da açıklanmıştır.

Şekil 1. Probleme İlişkin Yazılan LINGO Kodları

```

MODEL:
SETS:
AL/1..7/: $;
CR/1..5/: W, STD, COR;
LINK(AL, CR): X;
ENDSETS

DATA:
B=3;
X, STD, COR=@OLE('C:\MATRIXBASIN.XSLX','NORM','SIGG','PIF');
ENDDATA

@FOR(AL(I):
    S(I)=@SUM(CR(J):W(J)*X(I,J));
    LA<=S(I);
);

@FOR(CR(J):
    W(J)<=1;
    W(J)>=0.001;
);

@SUM(CR(J):W(J))=1;
LB=@SUM(CR(J):{(W(J)-STD(J))^2});
LC=@SUM(CR(J):{(W(J)-COR(J))^2});
Z=LA-(B*(LB+LC));
@FREE(Z);
MAX=Z;
END
    
```


Şekil 2. Probleme İlişkin Parametreler

LINGO/WIN64 20.0.12 (22 Feb 2023), LINDO API 14.0.5099.209	
Licensee info: Eval Use Only	
License expires: 1 SEP 2023	
Local optimal solution found.	
Objective value:	0.7130461
Infeasibilities:	0.000000
Total solver iterations:	101
Elapsed runtime seconds:	0.50
Model Class:	QP
Total variables:	16
Nonlinear variables:	5
Integer variables:	0
Total constraints:	29
Nonlinear constraints:	2
Total nonzeros:	88
Nonlinear nonzeros:	10

Tablo 9. Probleme İlişkin Değerler-1

Variable	Value	Reduced Costed	Variable	Value	Reduced Costed	Variable	Value	Reduced Costed
B	3.000.000	0	STD (5)	0,391785	0	X (4, 1)	0,917735	0
LA	0,7713836	0	COR (1)	0,229479	0	X (4, 2)	0,907666	0
LB	5,76E-03	1,94E-06	COR (2)	0,200708	0	X (4, 3)	0,849792	0
LC	1,37E-02	0	COR (3)	0,138757	0	X (4, 4)	0,921822	0
Z	0,7130461	0	COR (4)	0,197018	0	X (4, 5)	0,945756	0
S (1)	0,7883567	0	COR (5)	0,234038	0	X (5, 1)	0,728469	0
S (2)	0,919379	0	X (1, 1)	0,868717	0	X (5, 2)	0,668692	0
S (3)	0,905498	0	X (1, 2)	0,847528	0	X (5, 3)	0,92877	0
S (4)	0,9156939	0	X (1, 3)	0,893964	0	X (5, 4)	0,836846	0
S (5)	0,8571846	0	X (1, 4)	0,906413	0	X (5, 5)	1000000	0
S (6)	0,7713836	0	X (1, 5)	0,604515	0	X (6, 1)	0,632588	0
S (7)	0,9632752	0	X (2, 1)	0,990923	0	X (6, 2)	0,684243	0
W (1)	0,1782155	0	X (2, 2)	1000000	0	X (6, 3)	0,767692	0
W (2)	0,1672353	1,93E-06	X (2, 3)	0,992715	0	X (6, 4)	0,672105	0
W (3)	0,1517232	8,24E-07	X (2, 4)	0,987877	0	X (6, 5)	0,944259	0
W (4)	0,1729081	0,2422E-06	X (2, 5)	0,770241	0	X (7, 1)	1000000	0
W (5)	0,329918	0	X (3, 1)	0,901396	0	X (7, 2)	0,877415	0
STD (1)	0,1448833	0	X (3, 2)	0,836715	0	X (7, 3)	1000000	0
STD (2)	0,1430847	0	X (3, 3)	0,943108	0	X (7, 4)	1000000	0
STD (3)	0,1601035	0	X (3, 4)	0,986857	0	X (7, 5)	0,950823	0
STD (4)	0,1601436	0	X (3, 5)	0,882644	0			

Tablo 10. Probleme İlişkin Değerler-2

Row	Slack or Surplus	Dual Price	Row	Slack or Surplus	Dual Price
1	0.000000	0.000000	16	0.1772155	0.000000
2	0.1697311E-01	0.000000	17	0.8327647	0.000000
3	0.000000	0.000000	18	0.1662353	0.000000
4	0.1479955	0.000000	19	0.8482768	0.000000
5	0.000000	0.000000	20	0.1507232	0.000000
6	0.1341145	0.000000	21	0.8270919	0.000000
7	0.000000	0.000000	22	0.1719081	0.000000
8	0.1443104	0.000000	23	0.6700820	0.000000
9	0.000000	0.000000	24	0.3289180	0.000000
10	0.8580101E-01	0.000000	25	0.000000	0.7401778
11	0.000000	1.000.000	26	0.000000	-2.999.998
12	0.000000	1.000.000	27	0.000000	-3.000.000
13	0.000000	0.000000	28	0.000000	1.000.000
14	0.1918916	0.000000	29	0.7130461	1.000.000
15	0.8217845	0.000000			

Tablo 9 değerlendirildiğinde, W değerleri WPFI kriterlerinin ağırlık katsayılarını, S değerleri ise ülkelerin basın özgürlüğü performanslarını açıklamaktadır. Bu bağlamda, WPFI kriterlerinin ağırlık katsayıları; güvenlik bağlamı (WPFI5:W5=0,329918), politik bağlam (WPFI1:W1=0,1782155, sosyokültürel bağlam (WPFI4:W4=0,1729081), ekonomik bağlam (WPFI2:W2=0,1672353) ve yasal bağlam (WPFI3:W3=0,1517232) olarak sıralanmıştır. Buna göre, SECA yöntemine göre güvenlik kriterinin ağırlık katsayı değerinin, diğer kriterlerin ağırlık katsayı değerleri arasında belirgin farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ülkelere göre, SECA yöntemi kapsamında WPFI kriterlerinin ağırlık katsayı değeri 0,2 olarak ölçülmüş ve bu ortalama değer üstünde olan WPFI kriterinin sadece güvenlik olduğu tespit edilmiştir.

Ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralamaları ise Kanada (S(7)=0,9632752), Almanya (S(2)=0,919379), İngiltere (S(4)=0,9156939), Fransa (S(3)=0,905498), İtalya (S(5)=0,8571846), ABD (S(1)=0,7883567) ve Japonya (S(6)=0,7713836) olarak tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca ülkelere göre ortalama basın özgürlüğü performans niceliği 0,874396 olarak hesaplanmıştır. Söz

konusu ortalama basın özgürlüğü performansından fazla olan ülkelerin Kanada, Almanya, İngiltere ve Fransa olduğu gözlenmiştir.

Yöntem açısından SECA yöntemi haricinde ülkelerin basın özgürlüğü performansları ayrıca ÇKKV literatüründe karar alternatiflerin performans hesaplanmasında sıklıkla yararlanıldığı gözlemlenen ARAS, COPRAS, EDAS, WASPAS, GİA, ROV, MAUT, TOPSIS, SAW ve MAIRCA yöntemleri ile belirlenmiş ve söz konusu ölçülen değerler sıralanmıştır. Bunun yanında, yöntemler açısından ülkelerin basın özgürlüğü performans değerlerinin birbirlerine olan benzerliklerini tespit etmek amacıyla yöntemlere göre ölçülen ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri Tablo 11’de açıklanmıştır.

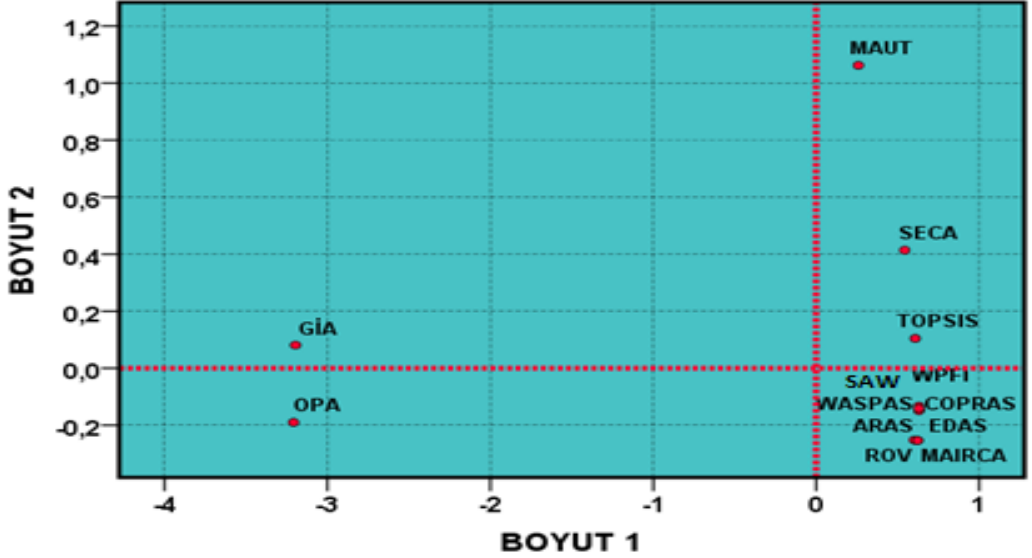
Tablo 11. Yöntemlere Göre Ülkelerin Basın Özgürlüğü Performans Değerleri

Yöntemler	ARAS		COPRAS		EDAS		WASPAS		GİA	
Ülkeler	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra
ABD	0,8235	6	0,8538	6	0,4694	6	0,819 8	6	0,6125	3
Almanya	0,9483	2	0,9833	2	0,9775	2	0,946	2	0,4624	6
Fransa	0,9088	4	0,9422	4	0,6806	4	0,909 4	3	0,5074	5
İngiltere	0,9089	3	0,9426	3	0,7448	3	0,908 3	4	0,5437	4
İtalya	0,8303	5	0,8606	5	0,5145	5	0,828	5	0,6649	2
Japonya	0,7397	7	0,767	7	0,0782	7	0,736 3	7	0,7147	1
Kanada	0,9645	1	1	1	0,9776	1	0,965	1	0,4273	7
Yöntemler	ROV		MAUT		TOPSIS		SAW		MAIRCA	
Ülkeler	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra
ABD	0,2441	6	0 ,2175	7	0 ,4601	6	71,22 4	6	0,0 731	6
Almanya	0,4326	2	0 ,8704	2	0 ,7378	2	81,91 2	2	0,0 193	2
Fransa	0,3657	3	0 ,7772	4	0 ,6992	4	78,72 2	3	0,0 384	3
İngiltere	0,3475	4	0 ,7857	3	0 ,7275	3	78,51 2	4	0,0 436	4
İtalya	0,2457	5	0 ,6518	5	0 ,4941	5	72,05	5	0,0 727	5
Japonya	0,0906	7	0 ,5104	6	0 ,3492	7	3,954 ⁶	7	0,1 17	7
Kanada	0,4506	1	1 ,0047	1	0 ,8307	1	3,53 ⁸	1	0,0 141	1

Tablo 5, Tablo 9 ve Tablo 11 birlikte değerlendirildiğinde, OPA yöntemi kapsamında hesaplanan ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralamasının, diğer yöntemlere göre tespit edilen basın özgürlüğü performans sıralamalarıyla farklı olduğu gözlenmiştir. OPA yönteminin ülkelerin performans sıralamaları bakımından yöntemler içinde en fazla GİA yöntemiyle tutarlılık göstermiştir. SECA yöntemi açısından ise yöntem ile belirlenen ülkelerin basın özgürlüğü performans değerlerinin sıralaması ile ARAS, COPRAS, EDAS, TOPSIS yöntemleri ile tespit edilen ülkelerin performans değerleri sıralamalarıyla

tamamen tutarlılık göstermiştir. Ayrıca Tablo 3’de açıklanan ülkelerin WPFI değerlerinin sıralamasıyla, ARAS, COPRAS, EDAS, TOPSIS ve SECA yöntemi ile ölçülen ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının sıralamalarıyla benzer, WASPAS, SAW, ROV ve MAIRCA yöntemleri ile ölçülen ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının sıralamalarıyla tamamen tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın, ülkelerin WPFI değerlerinin sıralamasıyla, GİA ve OPA yöntemleri ile belirlenen ülkelerin basın özgürlüğü performans değerlerinin sıralamasının birbirinden çok farklı olduğu değerlendirilmiştir. Buna ilişkin olarak yöntemler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri açıklayan ayırım analizi görseli Şekil 3’de gösterilmiştir.

Şekil 3. Yöntemlerin Ayırım Uzaklığı Görseli

Şekil 3 incelendiğinde, uzayda OPA yöntemi GİA yöntemi ile yakın, diğer yöntemlere ise uzak olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Şekil 1’e göre, SECA yönteminin ise daha çok TOPSIS, WPFI, SAW, WASPAS, COPRAS, ARAS, EDAS, ROV ve MAIRCA yöntemlerine diğer yöntemlere kıyasla daha yakın olduğu söylenebilir. Yine Şekil 3 değerlendirildiğinde, özellikle SAW, WPFI, WASPAS, COPRAS, ARAS, EDAS, ROV ve MAIRCA yöntemleri aynı bölgede toplanmış olup, birbirlerine olan yakınlığı diğer yöntemlere göre fazladır. Dolayısıyla görselde belirtilen yöntemlerin uzaydaki konumlarının, yöntemlere göre tespit edilen performans sıralamalarıyla tutarlı olduğu düşünülebilir. Ayrıca,

WPFI'nın OPA yöntemine kıyasla SECA yöntemine daha yakın olduğu gözlenmiştir. Bütün bunlara istinaden, ilk olarak OPA yönteminin WPFI yöntemiyle negatif yönlü, SECA yöntemi ile pozitif yönlü ilişkileri olduğunun tespiti yapılabilir. İkinci olarak ise OPA yönteminin GİA yöntemi hariç diğer yöntemler ile negatif, SECA yönteminin ise GİA ve OPA yöntemleri haricinde diğer yöntemler ile pozitif yönlü ilişkileri olduğu değerlendirilebilir. Bu bağlamda, yöntemler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 12'de belirtilmiştir.

Tablo 12. Yöntemler Arasındaki Korelasyon Değerleri

ön.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	1												
	,000**	1											
	,986**	,986**	1										
	,000**	,000**	,984**	1									
	,971**	,971**	,944**	,970**	1								
	,000**	,000**	,986**	,000**	,969**	1							
	,951**	,950**	,921**	,913**	,900**	,953**	1						
	,997**	,997**	,990**	,996**	,971**	,997**	,911**	1					
	,783*	,783*	,744	,787*	,736	,785*	,916**	,750	1				
0	,983**	,983**	,947**	,984**	,957**	,982**	,974**	,966**	,841*	1			
1	,000**	,000**	,986**	,000**	,969**	,000**	,953**	,997**	,785*	,982**	1		
2	,997**	,997**	,990**	,996**	,971**	,997**	,931**	,000**	,750	,966**	,997**	1	
3	,973**	,973**	,971**	,973**	,958**	,973**	,945**	,967**	,822*	,966**	,973**	,967**	1

ARAS (1), COPRAS (2), EDAS (3), WASPAS (4), GİA (5), WPFI (6), SECA (7), ROV (8), MAUT (9), TOPSIS (10), SAW (11), MAIRCA (12), OPA (13)

p**<.05, p* <.01

Tablo 12'ye göre, OPA yönteminin GİA yöntemi ile pozitif yönde, anlamlı ve çok yüksek, diğer yöntemler ile ise negatif yönde, anlamlı, yüksek ve çok yüksek ilişkileri olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın, SECA yönteminin, OPA ve GİA yöntemleri haricindeki diğer yöntemler ile anlamlı, pozitif yönlü ve yüksek ve çok yüksek ilişkileri olduğu gözlenmiştir. Ayrıca SECA, OPA ve GİA yöntemleri haricinde diğer yöntemlerle anlamlı, pozitif yönlü, çok yüksek ve yüksek ilişkileri olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla yöntemlere göre ülkelerin performans değerleri, performans değerlerinin sıralamaları, ayırım uzaklığı analizi ve yöntemler arasındaki korelasyon değerlerine göre OPA yöntemi daha çok GİA yöntemiyle, SECA yöntemi ise daha çok MAUT yöntemi hariç diğer yöntemlerle ve son olarak WPFI ise daha çok OPA, GİA ve MAUT yöntemi haricindeki diğer yöntemler ile daha çok benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bunların dışında, WPFI yönteminin OPA yöntemiyle anlamlı, negatif yönlü ve çok yüksek, yine WPFI yönteminin SECA yöntemiyle anlamlı, pozitif yönlü ve çok yüksek ilişkileri olması kapsamında WPFI yönteminin SECA yöntemiyle daha çok benzer olduğu ve WPFI kapsamında ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının OPA yönteminden ziyade SECA yöntemiyle açıklanabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca bu veriler ışığında yine sıralama, ayırım uzaklığı ve korelasyon analizlerine göre OPA ve SECA'nın teknik açıdan birbirlerinden farklı özellikler taşıdığı düşünülebilir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Basın özgürlüğü, ekonomik gelişim ve istikrar açısından önemli bir faktördür. Demokratik bir toplumda serbest ve bağımsız medya, ekonomik büyümeyi teşvik eder, yatırımları çeker ve rekabetçi bir iş ortamının oluşmasını sağlar. Basın özgürlüğü, ekonomik verimlilik, yenilikçilik ve rekabetin önündeki engelleri kaldırarak, şeffaflık ve hesap verebilirlik prensiplerinin güçlenmesini sağlar. Dolayısıyla basın özgürlüğü, ekonomik kalkınmanın ve ekonomi ile ilişkili diğer boyutların gelişiminde temel işlevlerden biridir ve özellikle büyük ekonomilerinin ekonomik potansiyelini gerçekleştirmesinde önemli bir role sahiptir. Bu kapsamda araştırmada, 2023 yılı için Sınır Tanımayan Gazeteciler isimli kuruluş tarafından oluşturulan G7 ülkelerinin WPFI bileşen değerleri üzerinden ülkelerin basın özgürlüğü performansları OPA ve SECA yöntemleriyle ölçülmüştür.

Araştırmada ilk olarak OPA yöntemi kapsamında WPFI kriterlerinin ağırlık katsayıları tespit edilmiştir. Bulgulara göre, WPFI kriterlerinin ağırlık katsayı değerleri WPFI2 (ekonomik bağlam), WPFI5 (güvenlik bağlamı), WPFI1 (politik bağlam), WPFI3 (yasal bağlam) ve WPFI4 (sosyokültürel bağlam) olarak sıralanmıştır. Ayrıca WPFI2 (ekonomik bağlam) kriterinin ağırlık katsayısının fazla olması açısından diğer WPFI kriterleri arasında belirgin farklılıklar tespit

edilmiştir. Sonrasında ise OPA yöntemi ile ülkelerin basın özgürlüğü performansları ölçülmüş ve ülkelerin basın özgürlüğü performansları Japonya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada olarak sıralanmıştır. Bunun yanında, ülkelerin ortalama basın özgürlüğü performansı hesaplanmış ve ortalama performans değerinden fazla performansa sahip olan ülkelerin Japonya, ABD ve İtalya olduğu gözlenmiştir.

Araştırmada ikinci olarak SECA yöntemi ile ülkelere göre WPFI kriterlerinin ağırlık katsayı değerleri hesaplanmıştır. Bu bağlamda, WPFI kriterlerinin ağırlık katsayı sıralaması ise güvenlik bağlamı, politik bağlam, sosyokültürel bağlam, ekonomik bağlam ve yasal bağlam olarak belirlenmiştir. Devamında, SECA yöntemine göre ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri ölçülmüş ve ülkelerin performansları Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, ABD ve Japonya olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte, ülkelerin ortalama basın özgürlüğü performansları hesaplanmış ve ortalama performans değerinden fazla performansa sahip olan ülkelerin Kanada, Almanya, İngiltere ve Fransa olduğu tespit edilmiştir.

Yöntem açısından ise ülkelerin basın özgürlüğü performansları ÇKKV literatüründe performans ölçümünde sıklıkla yararlanılan SAW, WASPAS, COPRAS, ARAS, EDAS, ROV ve MAIRCA ÇKKV yöntemleri ile ölçülmüştür. Bulgulara göre, OPA yöntemi ile ölçülen ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralaması en fazla GİA, SECA yöntemi ile ölçülen ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralaması ise en fazla COPRAS, ARAS, EDAS ve TOPSIS yöntemleriyle tutarlılık göstermiştir. Bunların dışında, yöntemlere göre ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının ayırım uzaklığı analizine göre OPA yönteminin GİA, SECA yönteminin ise COPRAS, ARAS, EDAS ve TOPSIS yöntemlerine yakın olduğu belirlenmiştir. Korelasyon analizine göre, OPA yönteminin ile en fazla pozitif yönlü ilişkisinin GİA, SECA yöntemi ise en fazla pozitif yönlü ilişkilerinin ise COPRAS, ARAS, EDAS ve TOPSIS yöntemleriyle olduğu tespit edilmiştir. Buna istinaden bulgulara göre, sıralama, ayırım uzaklığı ve korelasyon analizleri bakımından OPA ve SECA'nın teknik olarak birbirlerinden farklı yöntemler olduğu ve ülkelerin basın özgürlüğü performanslarının OPA yönteminden daha çok SECA yöntemiyle açıklanabileceği sonucuna erişilmiştir.

Diğer bir bulguya göre her iki yöntem açısından ülkelere göre ortalama WPFI kriter ağırlığı 0,2 olarak ölçülmüş ve bu ortalama değerden fazla olan WPFI kriterinin OPA yöntemine göre yalnızca ekonomik bağlam, SECA yöntemine göre ise yalnızca güvenlik bağlamı olduğu sonucuna erişilmiştir.

Literatür incelendiğinde, WPFI'ya göre ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralaması Kanada, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, ABD ve Japonya olarak tespit edilmiştir. OPA yöntemine göre bu sıralama Japonya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada, SECA yöntemine göre ise Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, ABD ve Japonya olarak gözlenmiştir. Dolayısıyla bu sonuçlara göre, WPFI ülkelerin basın özgürlüğü performans sıralaması açısından en fazla SECA yöntemi ile belirlenen ülkelerin basın özgürlüğü performansı tutarlılık göstermiştir. Bunun dışında, ayırım uzaklığı analizine göre WPFI yönteminin OPA yöntemine uzak, buna karşın SECA yöntemine yakın olduğu gözlenmiştir. Son olarak OPA yöntemi ile hesaplanan ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri, WPFI ile anlamlı, negatif yönlü ve çok güçlü, SECA yöntemi ile hesaplanan ülkelerin basın özgürlüğü performans değerleri WPFI ile anlamlı, pozitif yönlü ve çok güçlü ilişkisi olduğu gözlenmiştir.

Öneriler açısından G7 ülkeleri OPA yöntemi kapsamında ekonomik bağlam, SECA yöntemi kapsamında ise güvenlik bağlamı kriterlerine önem vererek kendi basın özgürlüğü performanslarını artırabilirler. Dolayısıyla G7 ülkeleri, ekonomik anlamda medya kuruluşlarındaki kolaylıkları ve medyanın ekonomik anlamda sürdürülebilirliğini sağlayacak kısıtlamaların önlenmesini gerçekleştirebilecek ve güvenlik anlamda ise medya kuruluşlarının ve gazetecilerin korunmasına yönelik stratejiler ve politikalar üreterek basın özgürlüğü performanslarının daha anlamlı olmalarını sağlayabilir. Böylelikle G7 ülkeleri küresel ekonomiye daha fazla katkı oluşturabilir. Bunun yanında, G7 ülkeleri, WPFI kriterlerin birbirlerini pozitif yönde tamamlaması açısından ekonomik bağlam ve güvenlik bağlamı kriterlerinin, politik bağlam, yasal bağlam ve sosyokültürel bağlam boyutlarını olumlu yönde etkilemesi kapsamında onların gelişimini sağlayacak faaliyetler gerçekleştirebilir. Böylelikle G7 ülkeleri, basın özgürlüğü performanslarını artırarak küresel ekonomiye katkıları daha fazla gerçekleştirebilir. Yöntem açısından ise ülkelerin basın özgürlüğü performansları ayrıca MARCOS, MOOSRA, MULTIMOORA, VIKOR, ELECTRE, MABAC, TODIM, EAMR, PIV, OCRA, RAFSI, WEDBA, OWA operatörü, COCOSO gibi diğer ÇKKV yöntemleri ile ölçülerek yöntemler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler analiz edilebilir. Ayrıca ülkelerin basın özgürlüğü performansının daha kapsamlı analizi için WPFI kriterlerinin sayısı artırılabilir veya her ülkeye özgü WPFI kriterleri oluşturulabilir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Abdel-Basset, M., Mohamed, M., Abdel-Monem, A., & Elfattah, M. A. (2022). New Extension of Ordinal Priority Approach for Multiple Attribute Decision-Making Problems: Design and Analysis Complex & Intelligent Systems, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40747-022-00721-w>.

Akkaya, M. (2018). Ekonomik Özgürlük, Demokrasi Kalitesi, İnsanî Gelişmişlik ve Yolsuzluk ile Finansal Piyasalar Arasındaki İlişkinin Analizi. *AreEysad*, 3(1), 15-24.

Alam, A., & Shah, Z. (2013). The Role of Press Freedom in Economic Development: A Global Perspective. *Journal of Media Economics*, 26(1), 4-20.

Alberro, H. (2008). Press Freedom and Economic Development in Latin America 2008. CABA: CADAL.

Ataei, Y., Mahmoudi, A., Feylizadeh, M. R., & Li, D.F. (2020). Ordinal Priority Approach (OPA) in Multiple Attribute Decision-Making. *Applied Soft Computing Journal*, 86, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2019.105893>.

Audretsch, D. B., & Moog, P. (2020). Democracy and Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 46(2), 368–392.

Azbari, E., Ashofteh, P., & Golfam, P. (2021). Optimal Wastewater Allocation with The Development of An SECA Multi Criteria Decision Making Method. *Journal of Cleaner Productio*, 321, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.129041>.

Boot, E. R. (2019). Leaks and the Limits of Press Freedom. *Ethical Theory and Moral Practice*, 22, 483–500.

Borders, R. W. (2023). Reported without Border Temmuz 2023 tarihinde Press Freedom Index: <https://www.rsf.org/en/index> adresinden alındı

Brandlee, B. (2012). *The Death and Life of The Pres* New York: Little, Brown Spark.

Callamard, A. (2010). Accountability, Transparency, and Freedom of Expression in Africa. *Social Research*, 77(4), 1211-1240.

Curran, J. (2017). *The Power Of The Press: How The News Media Shapes Our World*. Abingdon: Routledge.

Çoban, M. N. (2020). Basın Özgürlüğü ve Yolsuzluk İlişkisi: Brics Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 192-208.

Das, P. P., & Chakraborty, (2022). Application of Simultaneous Evaluation of Criteria and Alternatives (SECA) Method for Parametric Optimization of Hybrid Machining Prozesse *International Journal on Interactive Design and Manufacturing (IJIDeM)*, 16(2), 1-13.

Dutta, N., & Roy, (2008). *The Role of Foreign Direct Investment on Press Freedom*. Munich: MPRA Paper: University Library of Munich.

Ecer, F. (2020). *Çok Kriterli Karar Verme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eghbali-Zarch, M., Zabihi, Z., & Masoud, (2023). A Novel Fuzzy SECA Model Based on Fuzzy Standard Deviation and Correlation Coefficients for Resilient-Sustainable Supplier Selection. *Expert Systems With Applications*, 231, 1-21.

Ejigu, A., & Gebru, A. (2020). Relationship between Press Freedom and Human Development: Evidence from Eastern African Countries *World of Media Journal of Russian Media and Journalism Studies*, 1, 5-28.

Epps, G., & Oppenheimer, D. B. (2008). *Freedom of the Press: The First Amendment: Its Constitutional History and the Contemporary Debate*. New York: Prometheus

Ersoy, N. (2022). Türk İnşaat Firmalarının Finansal Performansının SECA Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(4), 1003-1021.

Freedom House. (2023). *Freedom in the World 2023*. Washington: Freedom House.

George, C. (2011). *Freedom from the Press: Journalism and State Power in Singapore*. Singapore: National University of Singapore Press

Golic, K., Kopic, T., & Kosoric, V. (2023). AHP-Based Model for Energy-Sustainable Renovation of Building Envelopes: A Case Study. *Sustainability*, 25, 1-31. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15108384>.

Guseva, M., Nakaa, M., Novel, A., Pekkala, K., Souberou, B., & Stouli, (2008). *Press freedom and Development*. Paris: UNESCO.

- Hamada, B. I. (2019). Press Freedom and Political Instability in the Arab World: An empirical Investigation. *Journal of Arab & Muslim Media Research*, 12(1), 21-41.
- Hazar, Z. (2013). Basın Özgürlüğü ve Ulusal Güvenlik. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1-2), 1525-1548.
- Kalenborn, C., & Lessmann, C. (2012). *The Impact of Democracy and Press Freedom on Corruption: Conditionality Matter Munich: CESIFO*.
- Keshavarz-Ghorabae, M., Amiri, M., Zavadskas, E. K., Turskis, Z., & Antucheviciene, J. (2018). Simultaneous Evaluation of Criteria and Alternatives (SECA) for Multi-Criteria Decision-Making. *Informatica*, 29(2), 265–280.
- Keshavarz-Ghorabae, M., Amiri, M., Zavadskas, E. K., Turskis, Z., & Antucheviciene, J. (2022). A Fuzzy Simultaneous Evaluation of Criteria and Alternatives (F-SECA) for Sustainable E-Waste Scenario Management. *Sustainability* 2022, 14(1-26). DOI: <https://doi.org/10.3390/su141610371>.
- Keshavarz-Ghorabae, M., Govindan, K., Amiri, M., Zavadskas, E. K., & Antuchevičienė, J. (2019). An Integrated Type-2 Fuzzy Decision Model Based on WASPAS and SECA for Evaluation of Sustainable Manufacturing Strategie *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 27(4), 187–200.
- Keshavarz-Ghorabae, M., Govindan, K., Amiri, M., Zavadskas, E. K., & Antuchevičienė, J. (2019). An Integrated Type-2 Fuzzy Decision Model Based on WASPAS And SECA for Evaluation of Sustainable Manufacturing Strategie *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 27(4), 187–200.
- Kiptum, C. K., Bouraima, M. B., Stević, Z., Okemwa, , Birech, , & Qiu, Y. J. (2022). Sustainable Strategies for The Successful Operation of The Bike-Sharing System Using An Ordinal Priority Approach. *J. Eng. Manag. Syst. Eng*, 1(2), 43-50.
- Lamer, W. (2018). *Press Freedom as an International Human Right*. London: Palgrave Pivot Cham.
- Le, M.-T., & Nhieu, N.-L. (2022). A Novel Multi-Criteria Assessment Approach for Post-COVID-19 Production Strategies in Vietnam Manufacturing Industry: OPA-Fuzzy EDAS Model. *Sustainability*, 14, 1-26. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14084732>.

Limpitlaw, J. (2021). *Media Law Handbook for Southern Africa Volume I*. Johannesburg: Konrad-Adenauer-Stiftung Media Programme Sub-Sahara Africa.

Mahmoudi, A., & Javed, A. (2022). Probabilistic Approach to Multi-Stage Supplier Evaluation: Confidence Level Measurement in Ordinal Priority Approach. *Group Decision and Negotiation*, 31, 1051–1096. DOI: 10.1007/s10726-022-09790-1.

Mahmoudi, A., Abbasi, M., & Deng, X. (2022). A Novel Project Portfolio Selection Framework Towards Organizational Resilience: Robust Ordinal Priority Approach. *Expert Systems With Applications*, 188, 1-22. DOI: 10.1016/j.eswa.2021.116067.

Mahmoudi, A., Abbasi, M., Yuan, J., & Li, L. (2022). Large-Scale Group Decision-Making (LSGDM) for Performance Measurement of Healthcare Construction Projects: Ordinal Priority Approach. *Applied Intelligence*, 1-22. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10489-022-04094-y>.

Mahmoudi, A., Deng, X., Javed, A., & Zhang, N. (2020). Sustainable Supplier Selection in Megaprojects: Grey Ordinal Priority Approach. *Business Strategy and the Environment*, 30(1), 318-339.

Mahmoudi, A., Sadeghi, M., & Moslemi, N. (2023). Blockchain and Supply Chain Finance for Sustainable Construction Industry: Ensemble Ranking using Ordinal Priority Approach. *Operations Management Research*, DOI: 10.1007/s12063-023-00374-z.

Majeed, M., & Malik, A. (2016). Does E-government Stimulate Press Freedom to Curb Corruption? A Cross-Country Study. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 36(2), 1173-1183.

Maniou, T. A. (tarih yok). The Dynamics of Influence on Press Freedom in Different Media Systems: A Comparative Study. *Journalism Practice*, 1-25. DOI: 10.1080/17512786.2022.2030246.

Maniou, T. A., & Ketteni, E. (2023). “It’s the Economy, Stupid!”, Is it not? The Relationship between Press Freedom and the Status of the Economy in Western Media System *JOURNALISM STUDIES*, 24(6), 715–737.

Mdluli, B., & Hlophe, Z. (2010). *Press freedom or democracy: An African Perspective of Media Freedom and Nation Building*. Saarbruecken: LAP Lambert Academic Publishing.

Mohale, T. G. (2020). A Case Study Analysis of Freedom of Press in Western Countrie *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 9(3), 1278-1283.

Mohammadi, H., Shayanmehr, , & Borrero, J. D. (2023). Does Freedom Matter for Sustainable Economic Development? New Evidence from Spatial Econometric Analysis Mathematics, 11(145), 1-19.

Nam, T. (2012). Freedom of Information Legislation and Its Impact on Press Freedom:A cross-national study. Government Information Quarterly, 29, 521–531.

Nguyen, J., Valadkhani, A., Nguyen, A., & Wake, A. (2021). Press Freedom and the Global Economy: The Cost of Slipping Backward Journalism Studies, 22(4), 399-417.

Oloyede, B. I. (2017). Press Freedom: A Conceptual Analysis Journal of Social Sciences, 11(2), 101-109.

Özkorkut, N. Ü. (2002). Basın Özgürlüğü Ve Osmanli Devleti'ndeki Görünümü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 51(3), 65-84.

Park, C., & de Zuniga, H. (2020). Learning about Politics from Mass Media and Social Media: Moderating Roles of Press Freedom and Public Service Broadcasting in 11 Countries International Journal of Public Opinion Research, 1-21. DOI: 10.1093/ijpor/edaa021.

Rasmussen, A., Sabic, H., Saha, , & Nielsen, E. (2023). Supplier Selection for Aerospace & Defense Industry through MCDM Method Cleaner Engineering and Technology, 12, 1-13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.clet.2022.100590>.

Reporter Without Borders (2023). Press Freedom. Temmuz 20, 2023 tarihinde Press Freedom Index: <https://www.rsf.org/en/index> adresinden alındı

Seiti, H., Fathi, M., Hafezalkotob, A., Herrera-viedma, E., & Hameed, I. A. (2020). Developing The Modified R-Numbers for Risk-Based Fuzzy Information Fusion and Its Application to Failure Modes, Effects, and System Resilience Analysis (FMESRA). ISA Transactions, 1-41. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.isatra.2020.01.015>.

Taslak, , & Ersoy, N. (2022). A MCDM Approach for Measuring Well-being in The Context of Gender and Educational Difference N. Demir, & F. Sansar içinde, Research on Economics and Administration and Social Sciences (343-369). Lyon: Livre De Lyon.

United National (2015). Universal Declaration of Human Rights 1948. New York: United National

Yılmaz, N. (2023). Financial Performance Analysis Of Greek Banks: The Seca Method. A. Kara, & R. Bazancir içinde, Pioneer and Contemporary Studies in Social, Human and Administrative Sciences (269-288). İzmir: Duvar Publishing.

Zolfani, H., Nemati, A., Reyes-Norambuena, P. J., & Monardes-Concha, C. A. (2022). A Novel MCDM Approach Based on OPA-WINGS for Policy Making in Undergraduate Elective Course Mathematics, 10, 1-22. DOI: <https://doi.org/10.3390/math10224211>.